

ПРЕЧНИК
СТРАНИМ РЕЧИМА И ИЗРАЗИМА

Л И Н Г В И С Т И Ч К Е Е Д И Ц И Ј Е

Едиција МАЛИ РЕЧНИЦИ

Књига 13

Уредник Едиције

Зоран Колунџија

Рецензенти

Др Ружица Левушкина

Академик Матија Бећковић

Милан Обрадовић

ПРЕЧНИК

СТРАНИМ РЕЧИМА И ИЗРАЗИМА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Вољеним
жени Олїи, деци Сави, Василији,
Даници, Досиїеју, Десанки,
Милуїину, Војиславу, Сїојану...
и свом срїском роду за сва времена

САДРЖАЈ

Драги читаоче... 9

Скраћенице 17

ПРЕЧНИК страним речима и изразима

А.	21	Н.	528
Б.	96	Њ	547
В.	134	О.	548
Г	153	П.	566
Д.	174	Р.	644
Ђ	233	С.	696
Е.	236	Т.	763
Ж	272	Ћ.	800
З	274	У.	802
И.	278	Ф	808
Ј	338	Х.	847
К.	343	Ц.	866
Л.	458	Ч.	874
Љ	483	Џ.	878
М	484	Ш	882

Древнословенски (црквенословенски) бројеви 906

Препоруке. 907

Белешка о аутору 910

„Ћирилица је писмо које по својој подесности не уступа ниједном светском писму...

Промјене у лексици у српском језику су обимне, чак корјените, јер је дошло до повећане међународне комуникације, што снажно утиче на лексички, па и језички развој у цјелини.“

Милићар Пешикан, словољуб

„Ми пропадамо морално и материјално, и нестаје нас, што се не рађамо и што се одрађамо.“

Борђе Напошјевић, лекар

„За дете је језик (народа) најбољи тумач света који га окружује. Ако ли страни језик замени детету матерњу реч, дете ће много теже разумети живот, а и развијаће се спорије.“

Константин Ушински, васпитач

Д р а г и ч и т а о ч е ,

Пред тобом су редови једног обичног Пречника који у себи уоквирује и речник и пречник. Речник – јер су дати преводи страних речи, туђица, нажалост све чешће коришћених у српском језику, а пречник... пречник има двојако значење: пречник као најдужа дуга (да ми не замери Бранко ако кажем: линија) која повезује крајеве круга, у ствари читаве лопте, пролазећи кроз њихову средину, тј. то је оно што је најшире и својом ширином окупља све оно што је наше и нашег народа,

дакле, „Српског језика Пречник“, а друго значење речи пречник је *оно шиио се исїрейречи, шиио начини їречаїу, їрейреку* – пречник (Бранко, не замери ми ако овде кажем рампа; морам најпре читаоце да упознам с тиме шта то сада држе у рукама), дакле, „Пречник страним речима и изразима“. Вратићу се ја на Пречник, али најпре да кажем коју реч о Бранку који је читав свој век провео у дивљењу свом и другим језицима, а потом закључио да сви они морају да имају јасне границе међу собом, да не би боловали и нестали. Али не границе које раздвајају, јер језици свакако некако раздвајају, него границе које спајају и чине нас људе разноврснијим и потпунијим. Поранио је овог јутра, и сваког јутра, Бранков друг Ранко који је сав од питања и недоумица док чита Пречник, као и сви ми. Додуше, ја сам га већ прочитао и желео бих да прве утиске већ поделим са вама. Да кажем опаску ил' две, није умесно, али оно што знам, то је да су сада и Бранко и Ранко начисто да, уколико нешто не предузмеш са својим језиком, а сви су изгледу да је будућност језика јасно и у твојим рукама, наравно и у мојим, и у рукама сваког од нас понаособ – наш језик ће се загубити и отићи на ивицу пропасти, као и многи језици који су у повести то доживели, те тако нестали или се утопили, као и народи који су њима говорили. Но, да не причамо о тужним крајевима. Причајмо о охрабрујућим почецима. О потребама за променама – нас самих, свих понаособ. Када си, драги читаоче, последњи пут изговорио страну реч? Страна реч је и она која, и поред речи која постоји у изворном српском облику, узима њој престо, дошавши са предела другог језичког крајолика, а ту јој није место. Колико посто речи из ума и уста твојих, драги читаоче, изговорених, суштински не припадају српском језичком простору, али оном правом? Сваког часа је стање све горе и горе. Замисли, долазе и нови нараштаји, и што

је доскора била страна реч, њима постаје своја. Неке говоре српског језика они већ производе у нови језик, иако они то нису. Овако се све језик затире и нестаје. Од нашег заједничког кова ће наши потомци убирати плодове и развијати се – живети, или ће нестати, као што нестаје и језик... О томе говори и Бранко. Не замери ми, читаоче, али смело могу да потврдим да постајеш свестан, као и ја што постајем, да некад користимо и више туђица него својица – српских речи.

А ко је Бранко заиста? Бранко је одважни борац, као што је Чрноризац Храбар био у своје време, када се борио од погубног грчког утицаја на тадашњи древнословенски језик. Бранко се игра светлошћу српског језика, начини и неке нове речи, тамо где их нема или су непознате, засноване на српској основи. Што каже он, „боље је и то него да и даље лежимо у језичком муљу“. Уз сву Вукову величину, замера му „што рече да је опет боље узети туђу ријеч неголи наопак своју градити“, јер, каже „држећи се слепо тих Вукових речи, не примећујемо да ми сами градимо „ненаопаке“ речи користећи превише туђица насталих и пре Вука, још од турских освајања“. Не слаже се Бранко ни са ставовима учених, да језици не би могли да служе за разговор да нема туђица јер, увек наводи, „завирите у грчки језик, и дан-данас има много својих речи, различитих од светских језика (мада шта је светски језик до енглески и можда још понеки) – то су грчке речи, а можете погледати и црквенословенски језик који је сав богатство, као и многе данас живе светске језике“.

Осећам неку нелагоду и тугу што је дошло време да морамо да читамо речник (Пречник) свога језика. У Пречнику су преведене туђице, које мање-више сви ми више познајемо и чешће употребљавамо, и постављене су српске и срболике речи које их замењују или их могу заменити. Многе речи су

сковане у духу српског или неког од блиских нам словенских језика, јер су се неке речи потпуно изгубиле у говору и нестале, услед дуге, предуге небриге. Све је то урађено да би се туђице замениле српским језиком, а језик је чудо, саставни део сваког ума, бића и душе, те се у њему налази и моћ сваког народа.

Не помишљај да немаш времена за читање Пречника. То је и твој језик, а он нам је заједнички. Па наравно да у времену технологије, занетости и журбе немамо времена за читање и реч, где и слова губе своју пуноћу, сва та слова која из наше душе лете или у нашој души адске муке проживљавају. Ако је то тако, онда ми, драги читаоче, немамо времена низашта под овим сводом, па ништа и немамо, осим можда технологије за коју су писмени и писмени и неписмени. Тада ништа није наше – сви ти тренуци нашега живота – колико смо их заиста испунили присутношћу и словесношћу? И ти ћеш, верујем, видети, као што сам и ја својевремено, да је ово велика истина. Зато се не кани, него крени да читаш Пречник!

Ово није речник у правом смислу речи, са означеним родом именице, обликом глагола и слично, већ Пречник који се испрепечује употреби страних речи и Пречник чији је циљ да се сагледа колики је то пречник српског језичког круга, посусталог пред можда његов сами крај. А да ли је заиста крај, то зависи од нас. Сврха Пречника је да нас одучи од првих речи (туђица) и доведе до познања и знања само других, иза цртица исписаних српских или срболиких речи. Уколико би читалац радије хтео да упозна туђице, упутио бих га на речник латинског, енглеског, француског или неког другог страног језика. То је поступак учења страних речи или проширивање њиховог знања, које са Пречником готово да нема везе, осим што, уколико се добро не изуче, њихов поклоник почиње да њима соли свој језик, а то је велико зло. Сврха

овог једносмерног П-речника је да нас води једним смером, у познавање свога језика и у вештину борбе против нападних насртаја туђица, због нашег (не)свесног усвајања, нарочито енглеских речи у протеклих тридесетак година, управо као што је то био случај са немачким језиком пре стотинак година када су сви учени слојеви друштва користили немачки језик као нешто „узвишено“, или као што је, слично, француски био у царској Русији, у високом друштву, књигама..., док му се Пушкин није супротставио пишући своја дела на чистом руском језику. Ако је један Србин, Сава Владиславић, на посредан начин, омогућио постојање Пушкина, довођењем Пушкиновог прадеде у Русију, и тако посредно утицао на поновно успостављање руског језика за језик Руса, колико ли само ми мали, али здружени, можемо повратити, чувати и сачувати свој језик, и посредно и непосредно. Ишчитавање Пречника нас чини језички чилим и за језик осећајним – у времену, како Бранко то зове, „надзорног („контролисаног“) робовласничког народовлашћа („демократије“)“. Пречник се чита од А до Ш, али може да се почне одакле читалац жели, свугде је он прожет разговором Бранка и Ранка. А да ли је Пречник завршен? Бранко то често наводи: „Пречник није завршен. Његов завршетак и дотеривање зависи много од свих нас и наших потомака! Нови насртаји тек долазе...“.

Навео бих још по неку појединост. У Пречнику се користе скраћенице које су пописане ниже. Писане су без тачке, из стварствених („практичних“) разлога. У разговорима Ранка и Бранка туђице се углавном стављају у заграду и под знацима навода. Бранко старословенски и старогрчки назива древнословенским, односно древногрчким, јер, како каже, „старо може бити старо и неколико година, а древно је веома старо“.

У загради, непосредно иза одговарајуће туђице, стоји од ког језика потиче туђица или одакле јој је појачано дејство, иако се дешава да Бранко није наводио стварно („баш“) све језике, јер ако, на пример, туђица потиче из два или више језика, неки језик ту може бити и изостављен. То свакако није битно толико колико је битно сачувати или обновити своје речи. Такође, код неких речи је, у истој загради, на крају, написана област људске делатности где се туђица најчешће користи. Нагласак („акценат“) изнад слова неких речи у Пречнику није обавеза, него га је Бранко ставио више као предлог како би реч требало изговорити. Ради изговора, користио је знак ' – као замену за полугласник („мукли самогласник“). Придеви су некад представљени у неодређеном, а некад у одређеном придевском виду (нпр. *леј*, односно *леји*). Неке туђице Бранко намерно није мењао, и као такве их је користио у говору, оставивши то нама читаоцима да учинимо снагом свога ума и даљег делања. Уколико нека туђица има своју одричност („негацију“) додавањем предлога не-, онда велики број таквих туђица Бранко није сврстао у Пречник (нпр. туђица „емоционалан“ постоји, али не и њена одречност („негација“) – „неемоционалан“). То је оставио нама читаоцима да сами схватамо и градимо језик делатно („активно“), из смисла. Ако за неку туђицу има неколико српских речи, где је било потребе, Бранко је подвукао ону која је најпогоднија. За неке нове кованице Бранко је у витичастим заградама стављао објашњење, али углавном само за прву туђицу у низу сличних основа (нпр. абдикација – надоставка {над (јер се ради о краљу, цару)+оставка}, абдицирати – надоставити). Бранко се љути када се сматра да речи које се говоре на подручју Хрватске и Босне и Херцеговине или неког другог краја где се говори српски језик, нису наше – српске. Помену ми он

реч увет (увјет), насталу од предлога у и основе вет (знање) и рече ми да је и то српска реч за услов (у + слов), као и многе друге речи, у Пречнику споменуте. А ко не верује или му је нејасно како то да је реч увет српска, „нека погледа“, каже он, „повељу краља Стефана Првовенчаног“, па ће му све бити јасно. Не схвата како се и усуђујемо да помислимо како је реч *ефикасније* српскија од речи *учинковијџије*. Све што треба да знамо је да сви Словени треба да чувају своје језике и да посуђују једни од других речи које су у међувремену, због ових или оних разлога, заборавили. Српски језик је и даље не само београдски говор, него и ијекавица (која се говори и у Републици Србији, поред других крајева у којима је уобичајена), као и икавица (ди си?), као што се и учи у школи – само да нам то не буде мртво слово на листу („папиру“). Уосталом, говори Бранко, „то је само начин како се изговара древнословенско слово јат (~~ѣ~~) – и, (и)је или е. И у другим словенским народима има сличне поделе. На пример, у Бугарској и Северној Македонији се користи екавица, још „строжа“, а у Украјини – један облик икавице“. Сви закључци у Пречнику су проишли из Бранковог размишљања, његових огледа и читања, тако да се сами извори не наводе. Бранко се извињава због могућих („евентуалних“) грешака. „Њих ће“, како каже, „бити увек и могу се исправити у неким новим издањима. Међутим, грешке које већ годинама настају нашим неправилним говором због много туђица, које се лако не примећују јер их и сами усвајамо, и којим погрешно појимо нашу децу – скоро па да се не могу исправити“. Зато се Пречник, овакав какав је, издаје сада, како би се тешко исправљиве грешке (туђице) у говору што пре онемогућиле, или макар како би се стало на пут будућим насртајима. А то све зависи, како вели Бранко, „од нас самих – сваког понаособ... јер нови насртаји тек долазе“.

СКРАЋЕНИЦЕ

арап – арапски	мат – математика
афр – африкански	надг – надградишни („архитектонски“)
афрч – афрички	наук – наука
бог – богословље („теологија“)	нем – немачки
вел – велшки	нор – нордијски
вој – војни	пер – персијски (ирански)
грч – грчки	пољ – пољопривреда
гуд – гудба („музика“)	пор – португалски
душ – душесловље („психологија“)	прав – право
ж – женски род	прив – привреда („економија“)
жив – живословље („биологија“)	рач – рачунарство (притех („ИТ“))
зараз – зараз језак („коронавирус“)	риз – ризна („банка“)
звез – звездословље („астрономија“)	рум – румунски
зем – земљопис („географија“)	рус – руски
земс – земљословље („геологија“)	с – средњи род
инд – индијски	срп – српски
индн – индијански	твар – твариште („хемија“)
ит – италијански	тех – техника, технологија
јап – јапански	тур – турски
јез – језикословље („лингвистика“)	фин – фински
маор – маорски (Нови Зеланд)	келт – келтски

ПРЕЧНИК СТРАНИМ РЕЧИМА И ИЗРАЗИМА

крет – крет („спорт“)

крој – кројење

кув – куварство („кулинарство“)

лат – латински

м – мушки род

мађ – мађарски

фр – француски

хол – холандски

црт – цртиште („графика“)

шв – шведски

шк – шкотски

шп – шпански

Пречник

Смрт̄ је и живо̄и у влас̄и језику

(Приче Сол. 18, 21)

